

36-History
181

4 JAN 1939

① June Mogoboya

Mogoboya's Tribe, History + Customs (1)

indexed
Secret

Let Leina la naxa ye ke Mogoboya

Xomme di kxasi tsa yona ke tse!

Kxasi ya pele ke Lerub Leruvubele

Leruvubele sa lišoka ke bofa le mabala a ba Leruvubele

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Bana ba xaxwe ke Moxadi Lotu le Peu.

Byali kxasi e be e kwana le Moxadi Lotu

Moxadi Lotu e be e le mosetana, Kabaka leo

dipula manaka a dipula a be a filwe

Moxadi Lotu. Kabaka leo xwa tsoa

mpherepere wa ntwa xwa fenywa Peu.

Boqisi ya e bu tya Moxadi Lotu

Se kxobe Moxadi Lotu

Se kxobe. O belexwa ke nguana Ramodike

Bana ba xaxwe

Thobezane, Ramatladi, Thibulle le

Mothlolo.

(3) 3

Se felele o belexwa ke nguana-

Phalane, Bana ba xaxwe

4

Se kxobe o belexwa ke nguana Ramodike

Bana ba xaxwe ke

Thobezane Lotu le Ramatladi

Thibulle, Mothlolo

5

Letlolo o belexwa ke nguana Phalane

nguana wa xaxwe ke Lesetse

6

Lesetse o belexwa ke nguana Ramodike

Bana ba xaxwe. Ramoba, Tau, ke bana ba Mosadi.

7

Ramoba, o belexwa ke nguana Ramodike

Bana ba xaxwe, Malisela, Mmuthle, Charles

Makhi kinyane roba Moxokole Mototo

8

Malisela, o belexwa ke nguana Phalane

Bana ba xaxwe Ledibura, Letšona, Marutla

1 (b)

History 181

K34/51

2

Byale ka diThiaba karim ka, thiaba se li aona
se tona, thoko ya Liboa (North)

Xomme ke aona sethiaba sa pele mo naseng
ye.

Litaba tsa Kxosi' se koo be

Kxosi' se koo be o bolailwe ke ba Masala
Masakala le Basamaroma.

(Tona) Le ke ke e be e li wa xa Masoma, xomme e li
lesoto la Mogoboya. Xomme motho yo a
tauxo mošate a ba ka seoto le motho wa

xa Masoma. Motho yo a tauxo mošate e
bolaya wa xa Masoma. Motho yo o be a
dutsi le ba xa Masoma peela yona e le
motawetla Byale xe Basamaroma be besa
Kxosi' taba ye ba se ke ba dikho kowela.

Ke xon ke xona, ba xa Masoma, ba a tsebisa
Ba Masakala taba ye. Xomme ba raba
diva ba tla ba bolaya Kxosi' se koo be.
Xomme ka moraso ba tlile, ba tol bolaya
Morasa, Leina la xaxwe ke Letaolo. Xomme

e be e a noba wona mpherepere wola wa mathomo
ke xona Kxosi' Leseti a thabilexo, le sethiaba
se se ngwe, xomme a ya Mphanama, koa thoko
ya Maroteng proa ka mošis wola wa Sepelle

Xomme a dula xona mengwasa ye 2 xoba
ye 3. Xomme ka moraso ba xoma, ba tla
ya dula xa Kwatapanel xa Letaualo,

Xomme Letaualo (Pudile) a bita
Ba xa Mamabolo, xore a tla a busetši
ba xa Mogoboya naseng ya bona. Xomme
batla ba raba ba xa Masoma, ba boela
Mamotauivi. Ke xona Mogoboya a dula
re xabeng, xomme xe ba tloxa le xabeng
ba tla Mesovona.

(15)

History

K34/51

3

Misorong

Ke mo Kxosi Lesetai a bolalwexo ke Masuwatsi. Xa be xo e mo keti o moxolo wa mabyalwa. Byale xe diva tšeo xe di tšwelela bare ke ba thoka (thagans) Xomme xe ba tšene mo motšeng, ba hweletšai batho ba tšicilewe xomme ba bolaya batho ba bontšai:

Masuwatsi ka moraxo ba ile ba ya Tšwetla Tšwetla xomme xe ba tšai boya ba lwa bolawa ke Marota xo tse le Baxa Mogoboya e e tšenne e be e le merape ye mentšai ye e bolalwexo Masuwatsi.

Kxosi

wa no 7

Kxosi

'Kamotša' Xa xo kwale tšaba ye rupe ye a tšilexo a e diva. Ke yena a divilexo di komana. Si komana di be di le Phalaborwa Xomme tšai di ling xona mmethi wa tšona ke mana ke. Xa a hwile xo bušitšai tšau monwase. xo ema subakeng sa Malisele

Kxosi

wa 8

Malisele
Ke yo ditaba di sengxilexo ka yena ke mehleng ya xaxwe naxa ye e tšumilexo rifa tšai 4. ke rifa se sengwe sa Mafsoa a pile Ba kxasca, se sengwe Mohlaba se se ngwe Mamatola xomme a sengwe se ke di plan tšai Mafsoa.

Taba ye e mo tšiventšho o be a lwaletša a hlakane hloxo (lexafa) Xa be xo se taba ye a e hlokomelang. O be a se na taba le ba xabo. O be a ba roka mo motšeng wa wa xaxwe.

181 ~~10/15/51~~ K34/51
 Counting. 14 JAN 1939 Mogoboya
 Location
 indexed

Leina la nasa ye e bitšwa ka Mogoboya
 omme di kooitšei di badilweas tše di be
 di busa xo fihla fa. Bokhoba-tšatšei
 Lekutšui, xomme no ka ye ke mollwane
 le Ba xa Maake, xe ba sa dula matšhe
 (Bokhadaba byo baso) ka Borwa (south)
 Bya bokhoba tšatšei mollwane ke Mothe
 Modhe ke mollwane le ba xa Sepela
 ka Borwa mollwane ke ditšhoba
 Mapholwane. Ke mollwane le
 Mtwanpe. xo fihla b. west.
 Xomme ka mo xodimo xa ditšhoba
 ke xa Mogoboya. Xomme xo Roma
 north west xo fihla north east mollane
 ke no ka ya Lethšitšei xo xofana
 le Manatšha (Letsuwa).
 Xomme xa epe ba xa Maake ba koo pitšei
 ba xa Mogoboya xove ba dule ka mo fase
 xa Phaboya Morobone, ba tšwa ba
 thšapa Mapuro. Ba dumelutšwe ke
 kxosi Lesetšei. ~~Ba ba mo file mo tšh
 wa xo koba ka gena. Ba tšhile xo koo~~

b.

181

K34/51

Mogoboya
Location

5

Country

Maina a ditshaba madynswane
 Marobone, Moetsi-Pule, Thaba ~~ya~~
 Thaba e šope. Thaba ye e na le mapeika
 a kopaneng ^{naša e tšua ke} ~~komme~~ a divile ^{ka ka} a divile
 le šoba (hole.)
 Mmapholwane, Makhothwane,
 Mopo-watlou, Tšapelo, Mathukhul
 Thaba-ya-Tšwella, Maimeli le Serare
 Sereto a yona se re serare xaeu-mekoteng
 Thaba ye e na le mekote ye mentši (mekhlo)
 Ke khole se se tšwaneng mapei xae ka xengua
 Mapusling a a ra xg ditšwa, Bolla Thaxa-
 levetšie xa lla theko bo sele. Thaba ye
 e na le tšina le le xolo ka xobane mapei
 a kaale a khwilešo a beilwe xona.
 Xomme ka mo xo bitšwanao Badimong
 Mo fase xa yona, (Mibitleng) xo na le
 Mexoko. Ke xove pitšiš tše e sale xe
 dibopuya xg xa diesš tšiš apea aelo.
 Xomme di na le me-rofo' mepai ya
 tšona. Xomme xe nguasca o fedile
 xo išwa ditšlawa (termites), le marotše
 xo fa badimo xona

© D(C)

181

K34/51

Mogotoga 6
LocationCountry'Siwoka'1. Modc Ngwabu Lehlavine
Lephepane le Lethitole

Tse kamoka di'tema Letaba

(3) (6) 181 Mogoboya Location 7
 Village hut K34/51

Xa xo dumelilewe xore motse o a siwe
 ke ngaba tse pedi. Xe xo ba direka
 byalo motse o a siwe.

"Xo khuduxa xa motse"

Xe motse o khuduxa xo bitšwa yona ngaba
 yela, xore e laole ba ditaola, mo motse
 o swanetšesgo xo a siwa xona, le ka mo
 kxovo ya motse e swanetšesgo xo libelela
 xona. E, W. S., ^{to be} N. ka mo ngaba e ka
 laelang ka xona.

Ka fao ba thoma xo a sa motse.

Ke xona batho ba motse ba dula ka lithabo
 mo motse, xo tse le bana ba bona.

Bana ba swanetše xo kua batšwadi' ba
 bona. xo a sa rateso xo kua batšwadi'
 o nyatšisa kudu. Le basadi' ba swanetše
 xo hlomphe bana ba bona, ba ba
 direle tše di swanetšesgo

Remark

{ a copy should be sent to each
 chief in order to write things
 in tails. }

3 ¹⁸¹ Village, hut Mogoboya Location

8

K34/51

Kaale batho ba baso ba be ba ~~axile~~
 axile metse ya bona, xomme ba e buša,
 le xo bea melao ye ba motse ba suanetšesō
~~diva~~ ka yona. Xomme sa mathomo xe motse
 o adima, xo suanetšē xo nyakime ngaka
 ye e suanetšesō xo thea motse ka dihlare
 xore ba loi ba se taene motšeng xo senya.
 Byale mo motšeng xo na le monna yo e lea
 mmuši wa ona, ke yena a suanetšesō
 xo diva tša motse wo xo xolo tikololong ya
 ona. Byale ba ba dutšesō le yena ba suanetšē
 xo e se taemela tša bona dingaka, xomme
 tšona di šona mantlong a bona mo
 direpuding. Batho ba be ba dula ka
 xo koobokana, ka sobane ba be ba
 thšaba manaba xe a ba ba bolaya.
 Xape leona ba bi ba ratana x Kudu
 Ngabaye e suanetšē xo tla ngwasa
 o morig le o morig xo tšošošō ditš dihlare
 mo motšeng o, a axilweas be yena.
 Ka fao o thibela dadi, baloi, bolwetšē
 le disinyi tse dingwe xore di seke tša
 senya mo motšeng

(4) @

Native customs

Mathomo a nguasa
le ma felelo a nguasa

Mathomo xo swanetše xo bitšwa banna ba ba
xolo ba sethāaba (Bakhowana) ba bitšwa ke
kxosi; xo boledisāwa ka tša nguasa. Ka fao xo
swanetše xo bitšwa dingaka tša ba ditšwang
xore di na le thešo. Xomme dingaka di
swanetše xo tla le ditada tša tšona, xore di
bone xore, na nguasa o tšapela byang.
Xomme xi di laotše mohlomong di laela
kxosi xore e nyake nku xoba kaomo e
entšo. Byale kxomo ye e xoba nku ye e
swanetše xo xo bolawa badirong, ke
xore e mabitšeng a dikxosi tša kxale tše
di huišeng. Xomme ka mvaso xa fao
xo tšwa mthoko. Mthoko ke makgata le
medu ya diklave tša mehuta huta, xomme
e, vemelelwa pitšeng ye kaolo, ya beina
ba ntle xa motse na masate. Pitšā ye
e thšetawe metse xomme a hlakantšwe
le diklave tšela tša ngaka. Xomme metse
metše a, a swanetše xo kxewa ke basitšana
ba basišo ba shilafala

181
 (b) Native Customs

K34/51

10

Xomme ka mowexo xe dekhawe tšela di
 bodile ka mo mato meetaing, xo bitšawa
 masoxava xove a ~~tšela~~ tiya mphoko. Ba
 o tšiya ka manaba a ditxomo xomme ba
 bangwe ba ya kamo bangwe kamo xo
 lekava selite kamoka.

Ka mo ba tei ba mphoko ba swaretšeo xo
šona ka xona

Ba tei ba mphoko xa ba ruwale didyo, ba
 swaretšeo xo dya se ba se hwetšeo moteng o
 mong le o mong. Xe xove xe ba hweditšeo mosadi
 a sa sola mo moteng boxobe byo ke bya
 bona, le xa e le byalwa, ka molas bo swaretšeo
 bo xe mosate xoba xe bo phetheile ba bo
 wese ne. Xomme mota o mong le o mong
 ba swaretšeo xo fiwa koso. Xomme koso
 tšeo ke tšeo bona, ba di a baxana. Byale xe ba feditšeo
 xo tiya mphoko, ba poela mosate, xo bo
 tšebisa kxosi xove ba feditšeo. Xomme fa
 fao ba poela maxae a bona. Xomme setšea-
 ba se tla tšelela pula pula xove ne. Xape
 se na le kholopelo xove pula e tla na xe
 mphoko o tšilwe.

④(C)

181

Native customs

K34/51

11

Ngwaxa le selimo.

fo na le tselelo ya ngwe xape mo matšhomong
 a ngwaxa. Ngaka e swanetše xo fafo kaosi sešare
 xove & a se tlotše diphateng, xomme di obive
 dintšha tšalo ka botšana, xomme di beive
 ditšimilwe ~~metšwaneng~~ ya naxa ya bona.
 Ke fao xo thibelwa bolwetše, phefo le pula
 xove di se be tša tša ka watha, xa ele pula
 xove e se tše ka phefo le sefako.

4 181 Native Customs

K34/51

12

(D) Tsa tsewo

Ke xona e mong le evong a ka thoma xo lema ka mo a poraxo. Ba bangwe ba epela diklave ka mathoko a masemo a bona, xone ba lo'i ba se ke ba tta ba aenya mabele.

Xomme xe mabele a xodile, le dilo kamoka mo masemong di' lukile, batho xa badumelilae xo dija. Le mevoq kamoka ye e leso masemong le mo xohle batho xa badumelelewe xo dija. Xe wa dija, pele kxosi e aeso ya diva boafedi' tya yova o na le motatwa kxomo. Kxosi e x swanetse xo voma moklanka wa yona, badiwong a ewere le rotse, xone a ye xo fa badiwong (pele bitkoxi' tsa kxale) xomme xe moklanka, a buile kxosi e loela xone bitkoxana di' dume. Bitkoxana ke meotape ye we xolo ka kudu. E na le wodumo, moxolo. Ba itia ka di' thato tsa yova. Xomme xe di' duma, batho ba fevulewa ke wodumo y wa tsewa, ba' ba byalo kaxe e ke ba tascilwe. Xomme ke ho letatse ba kweba ba bira, ke xona batho ba dumeletsewe xo ja tse ba di' byaliso. Byale ke lephobula, kengqasao mopsa. Batho ~~ba~~ ba ve kxosi e lumile

(15) Domestic Ornaments

Basadi ba xesü kaale ba be ba apara
mekopa d'ya ruiwa, banna ba be ba šosa
mokoopa wa namani xoba putšane, xomme ya
ba koba ya masadi. Xomme koba ye e swanetäi
xo lotšwa ka litoku. Xoba xo na le tšidingwe
tšä di be tšwesa menzanya, xomme tšona e be
di be di swanetäi xo ba tšibotšä xofeta tšä xo phela.
Basidi ba ba nigetšwesa, ba apara maswintšä,
le thetho. Xomme koba ke mokoopa wa kaoma
xomme thetho e dirwa ka mokoopa wa pudu
xoba phuti. Xomme tšä di swanetäi di thakšwe
ka diphetä kamo thoko (edgi) xa tšona
Mo hlaxong basadi ba otola ka makuwa a klakane
le le tšotšä mšidi (masala a molla) xomme ka fane
xa mšidi ba bea motalline, o mosese wa litoku
hatsong le matong ba apara mepini, ye
e dirwšwesa ka koporo, le thäipi. Ba pulä ba phula
ditšebe xomme ba tšanya dihlaka.

(5) Native customs

14

Tumelo le Borapedi bga ba puso
ka sae le mabitleng

Ho na le medimo ye beilweiso ka ho epelewa
mo metseng ye menqwe, hahle, o pelong
bga nswana xoba mo xare xa nswana xe
batho ba beva ba sa phele ka ho e bitla,
ba swanetse ho rapela medimo ye. Medimo
ye e dividwe ka dikota, xoba seawere
se se swanetse ho mela neng le neng.
Xomme ho bolawa kxoko xoba pudu xove
ba falatae madi a selo seo mo modivong,
& wo o epelewe. Xomme kxomo e
hlalya mabitleng. Xomme xe ho fedile batho
ba na le kholofelo ya xove ba hla phele xabotae.
Sikhoasi le taeva di diva hahle. Xe pula e sa ve
ne ba ya ho rapela mabitleng xove pula
e ve. Xomme ba taeva nku xoba kxomo ye
ntho xove ba e bolae xong ka pas pula
ya na. Xe pula e sa ne batho ba hla
kxosi xove se dive hahle, a ye ho rapela
Motsele swan wona o asivwa ka diklave
ba loile hahle di se taeva mo moteng
ho seruya.

(6)(a)

181

Mogoboya Location

Hunting

K34/51

15

Banna ba xesiy kocali ba be ba tewa masolo a xo bolaya diphoofole. Sa mathomu xo swanetai xo bitawe ngaka xore e khupe diphoofole (lowa) xore di seke tsa thsaba. Xommu lesole le ka bitawu ke kaosi xoba motho fela. Ka khupe diphoofole ke xore batho ba ba ileng xo tawu ba bolaya tsi kxolo. Tai byalo ka ditlhou le ditshole ect. Xommu mong wa lesole o swanetai xo fiwa ^{letso} ~~le~~ la phoofole ye ngawe le ye engwe. Byak ngaka le yona e swanetai xo fiwa nama ke mong wa lesole.

Ke ntlha lesole xo na le batsoni ba ba tawu ka dothopa dikhopa, xoba motho a le tee. Ye batsoni e le sekhopha xommu xo mong wa bona a bolaya phoofole, motho yes o swanetai xo fa ka ba fiklileng fela mo phoofoleong ye humeng wa pele o fiwa leoto, wa bo bedi letso ^o ~~o~~ xommu wa bonawo o fiwa sešapyane. sešapyane ke nama ye e lexo xore ^{matso} ~~matso~~ xo. Ye motsoni a rata a ka sešela ba a nang le bona. Xommu se motsoni a le tee, a ka ya xae le phoofole ya xawu. Xommu xe a ka xahlana le motho tseleng o swanetie xo mo fa leoto byali ka xa a ka ^{ta} ~~ta~~ yo a beso a tawu tawu le yeva

(b) This is collected from } Mogoboya Location
 (b) Masile Mogoboya }
 Hunting 181 K34/51 16

(Tau le nkwe (Lion & tiger))

Xo taoma tau xoba nkwe ke modivo o mothata
 Botedi' lya tona di bitaiva "Sebata - Kromo"
 Basadi' ba be ba laelua xore ba seke ba solela
 masobe mesopong ya banna, xomme xo
 swanetsiwe xo thola meta fela mo mesopong.
 ya banna, xe ba ilo xo taoma tau xoba nkwe
 xomme xe motho a polaile tau xoba nkwe
 o e thisa mosate. Kxosi e swanetisi xo fa
 yo a polaile xo tau xoba nkwe, Kromo.
 Byale yo a bat polaile xo tau xoba nkwe o
 swanetisi xo bolaya Kromo yo, xomme a
 aphi ba ba mosetisi moraxo, xo bolaya
 phofofo yo. Thou e bewa ka lenaka
 la yona (trusk).

Xomme xe banna ba boya ba polaile tau xoba
 nkwe, ba xoba mosobe, Kwadu za warumo
 (war dance)

Xomme xo lithabo le le xolo. Basadi' ba
 pha phetela, xo bontshia lithabo xe banna
 ba boya warumong.

Masoboro xa a dumelwe xo ya taomong ya
 mo huta o mo hato.

⑥ Native Customs

K34/51

17

Sitaola le ba loi

Sitaola ke tšona di šupetšaso batho le xo ba
 elitšā se ba ba se diraso. Ke ba swanetše
 xo yo rapela badimo ke tšona di' ba botšaso
 byalo. Ke tšona di' utuldaso ba loi, ba xo
 bolaya batho pošaso, xoba woaexane.
 Xomme mehleng ya kaale xe motho a
 loile e mong o be a bolaya le bana xoba
 le ba xabo kamoka. Motho yo o swanetše
 xove a hlabelewe dilo tšā xaxwe kamoka.
 Mo kome o huetšā moputšo mo wodivong, wa
 xaxwe

(7) 181 K34/51 Mogyojyu
 (a) & Fishing Location

Hlapi xa e jeme ke batho Basotho.
 Ka mokwena o byalo xa ba hlakomele to di
 swana.

Xa ba je hlapi, ka tsebene ba eba ve ke
 noxa.

Feela mo sethshabeng sa batho babaso e ja ke
 Balepa. Balepa ke batho ba ba tšwaxo
 Bokxalaba (Bot Rhodesia) Xommi le xe ba
 & sa swane le bona Ma xalaba, le ka woapas,
 ba fetoxile se ba tlile to basotho. Xe kxweddi
 e nphya e thwasa, ba beela merini
 kamoka hloxong. Xa ba je selo se se hweliso
 ka nosi. Byala bona ba ja hlapi feela xasolo
 ba ja ye ba veso ke se ja sejabalepa
 ya ditidu. E nyakilo swana le kxoba (eel)
 feela xa se kxoba.

Yo a ba ntiliso xo e a jwa xa xo
 tsele. Balepa ba swana hlapi tse
 ba e je, feela xa ba e rekisi

7 (b)

181 K34/51

Mogoboya
LocationFishing

Balipa se ba tswile Bokxalaba ba dutse
Phukubyezwe (near Joekmekuar)
Ba bangwe ba bwa ba sa le xona.
Ba bangwe ba tswile Phukubyezwe ba dutse
Ka bangwe (New Agatha). Ba bangwe
ba dutse ka Mogoboya, ba bangwe
ka Mamatole, byalo byalo, ba
swalalane le nasa tse.

No 9, b)

181

K34/51 Mogobga²⁰

Industry ~~useless!~~

mediro ye batho 'pa peso ba e šowa
ya diatla ke, to fosa dioto, diseso
to šosa matlalo a diphefelo
to rula marumo le dilepe mecoma le
mefini. to fosa kobo ya morutse ka
hlare se se bitšwano thutse

- 1) Ke tiroto tšedi swanetše di rekwe ka mabele xoba se motho ahang le sona
- 2) Le tšona diseso di rekwa byalo
- 3) Matlalo le ova a ba rekwa ka wokauo, yalo ka lethebo, lona le rekwa ka kxomo.

marumo dilepe tšedi be rekwa ka dipudi xoba to nyala masadi ka tšona. wo jlo ke mediro ya burma

Tomme ga xa e le basadike modiro
na beva o moxoto ke to lema le
to a pea.

10 (b)

181

K34/51

Mogoboya²¹

Loc

Mo kras'asangwe o sexilwe ka
 mo kswa wa moleketla. Byali wo todimo
 ta wena o thakxilwe ka mavala.
 Byali mavala a na le di'thaka mola
 mapelolong. Le ka wo mathoko o
 thakxilwe ka mavala a swanang le
 a a leng todimo ta ona.
 mavala ke mabya a masese.

nise
 di
 nsi

No (10)

181

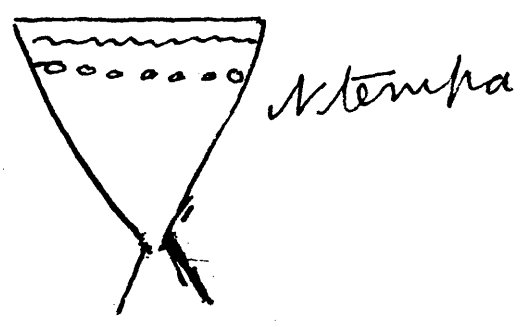
K34/51

Mogotya
Loc.

Bress ornaments

Seaparo ba ba sadi ba sesu se dirilewe
ka letlalo la diphoofolo

- (1) Mosese o na le mehuta ye e mmedi
o mong ke wa kaomo, o bitsua ntepa
o mong ke wa puoti o bitsua
mo kocašaxangwe. Ntempa e thakai
ka diphepa mo le merong la todiso
xomme ka fase ya e ba di phsaba
xomme xae le tse ntsi di

no (11)

Birth

181

K34/51

Mogofoya²³
Location

Bana ba se xasešii ke ba beleseni
 ta ba beame kxozing. Xo tsebišina bela
 meloko ga tabo nguwana yo
 Tle xore ba ba tswalanang le
 batširadi ba nguwana. Nguwana o
 swanetsi xo hlokomelwa ke
 ba koe kolo, xore xe mmaseni a sa
 le bohloko ga se ke a bolaya
 nguwana yo. Ta ke le mo pelesong
 ba swanetsi, xo, ba, xora. Ke bora ba
 swanetsi xo botša mosadi yo melao
 xore a dule botse, le xore a se robale
 Xonni ba mosado xa matsiši a
 & ke xore se khubu e kxasile
 ba bitše ngaba e tle xo mo fa
 dikhane xore a tšuele kxakala
 khane tse di thibela nguwana
 xore a se ke a lwela se batho
 ba mosuana

(11) b)

181

K34/51

Mogoboya ²⁴

Birth

ngaka e swanetsi go fa batsuadi
 te ke libata le liso la sehlare se
 batho ba swanetsi go tlola sona mo
 diatlong go ba swava nguana go.
 moxong mmaswe o mo robatsi fase

1/7/39

ke xova go a vang go mo kupa a
 a tsele a le fase.

Byale xe mmaswe e sale moimana,
 o swanetsi a some komwe e sego go
 swava le motho go a sa imang.

Xa a swanela go lwa xoba go bethwa
 tobane e ka bu kotsi

fa a na tswanelo go fa dijo tsa batho

kanoka, fa a na tswanelo go go
 omana le batho, ka moxong

mo moxona wa liata

Xe a swava monna o swanetsi
 a mo thole.

(12)

Infancy

Bana ba rena ba fepya ke maphi
a bomabob, ke mmaswe ngwana a se
na maphi, to nyakina maphi a kocomo
toba a puoi tve a nwe eva.

Kape seji se bana ba se pivanng
ke motoso (masew) tomme se ngwana
a todile a fiwa bosobe le nama.
ngwana xa a dumelilwe tve a fe
nama se a seso a mila meno.
fa a dumelilwe to ja selo se nang
le letswai

Kape se ngwana e zule yo monyane
mwaswe o swanetsi to sefela le
sego kolo, se kxo keletswemo
fheving. tve se a tongwa

(constipation) na mwaswe
a mo hlahwele seva, tomme
a mo hsewele ba tarong.

Ke tve ngwana o ita humola
to lea.

K34/51 Mogoboya

181

(13)

Youth

Bana xe e sa le masoxanyana, toba
 basitsana, ba sa le ka fase xa molao
 wa batsuadi. Xape le xe e le ba buxolo
 ba sešo ba le matlapa a bona, ba sa le
 t, sa le ka fase xa molao wa batsuadi.
 yo a sa direšo byalo e tiva le molao wa
 batsuadi. Masoxana a dula mevakeng
 xonne basitsana ba sala xae ba thusa
 fo-mmabo. Xonne masoxana le eva
 ka libaka le lengwe a dula masae
 Xonne ba rutua to dula kxovong le
 bunwa. Masoxana toba ba simane ba
 e thuta fo shumisa bona le wosebe
 xore ba fa fe le bonetji.
 Le to valoba ka kxati, fo e
 tsekisetša moklasava sa ka fa
 ngwe ba simane bu thulo to
 ba dula. Ba simane bu e thuta
 fo diva ka letzopa dikomo
 le xae le ditsoobolo tse ba
 ba ditsebari

13 (b)

Basitsana bona ba ithuta xodiva bana
 (dolls) ka matsopa. Xomme nguana
 yo byalo ba mnitsa (Lesi bsothi.)
 nguana yo ta a dumelile xoswarwa
 ke motho yo mang' le yo mang.
 O a pesua dipbeta xome a hlanguwa

Initiation

Masosana xe a šitš'a a bolotš'e bodi'pana
 a sa na le tšebollo le lingwe tape. Xomme
 lona le bitš'wa 'Boswenana. Mo tšhollona le,
 fela bona ba swanetš'e xo tšoma byang.
 Xomme ka byang byo xo loswa kobo
 ze e bitš'waso 'Thokwa? Ba e dira
 ka mantš'i. Xomme xe e fedile e swana
 le mphini' wa kscale wa ba baswenana
 xo lua dintwa. Xomme leba ka kamo ka
 xe masosana a sa ripa byang ba e tšuta
 melao, ke xove diveto tš'a koma. Bya
 ka se: phoofolo ze noko e nkechla
 byang ka mebala ya zona, wa ya
 mangedi' ngedi' ect. Xomme ka
 leba ka le xe u sa krove xo swana ka
 pela u swanetš'e xo otlwa xa bohloko.
 Mososane ba sepele ka chhlopha xe ba
 e kxa byang, le xo e tšuta di'pela tš'a
 koma. Xomme xe ba feditš'e xo loswa
 'a u swana noko. Xove ba e ba a pare
 kobo tš'a bona. Fobitš'i di' loswa - ke
 banna

14 (b)

181

K34/51

29

Bya.

Basadi xa ba dumelile to ya pomeng
 a banna. Thoma, ke sephini sa banna
 toba sa basadi. Byali masosana kamoka
 ba suanetsi xo kaobokana masate kamoka
 xa bona. Byali ba tlo bitšira 'Boxwêra',
 xa ba sa bolidišana le basadi toba
 mašoboro a todileng. Ba bolela ka molodi
 Ba e thuta xo Apopela le xo bitšira ka mo-
 moladi. Xe a hwetsira a bolela le masadi'
 ka lentšu la molomo a o na le molato na
 kcomo. Bijo di tlišana ke basadi toba
 banenyana mo masate. Xe ba sefela xo
 go etela maxae ba pina tumelilo ke
 kxošana ya bona. Go a naxo le molato
 a a o a hlolwa xona mo moteng wa bona
 tomme xe a na le molato a lefiswe.
 motse wa bona o bitšira Lisopo toba
 moroto.

14 (C) Girls

Basitsana le bona ba kcoobokana masate
byale ba masocana. Ba robala xona xomme
ke bozeli ba ya masae xo tsoma dijo.

Ba ba dulang kcoole, batsuaci' ba bona, ba
ba ba tsamela madulo, ~~mo~~ kocaupsi le motse
wa masate. Sijo ba ja tza bo-mmabo.

Xomme mo modirong wo xa xo modiro
omong wo o swanang le wa basimane xe ba
le libollong la Bodikana (Circumcision).
Bontsi lya ditaba e noba ditthatoko, le xe
bona ba holofetse xore ke koma.

Basimane le ba setsana e fo ba selo se tee

Puferty

Xomme moraso yo a fihlang boadling
ke xore xe byale a trena bo kcarebeng.
ie a le mo tabeng yeo o swanetsi xo
tsebisa mmasame xoba yo mong wa basadi
ba ba xolo, xore yena o bore taba ye byalo.
Xomme yeo o swanetsi xo besa ba bangwe
basadi. Xomme bona ba tla mmita xo mo tsebisa
xe yena ~~o se~~ se sa le nguana e le mosadi
xa xo tsongwe ngaka mo tabeng ye.
Mosadi e mong le emong o tseba sehlare

14

181 Gwols.

31

Initiation

Lehlave se se se suaretseso to alafa.
 Ba sumisa le tooku le Leilane. Homme fao
 to fertile. Bave se thibeta tove a ba
 xarava mo mmeleng wa xadime. Bitaba
 tsa ipeliso di ba se sepele sca botse.

⑧ 14

Native customs

32

I 'Koma' toba le bollo.

Bana ba ba šivane xe ba xodile, ba kxona xo dula
 ba vtlele ba tseadi, ba išwa libollong. Ke mo
 ba swavetšeo xo vutera tsa bona. Ba huetšā
 dijo tšē di a feivaxo ke bo vuvabo koma sae.
 Ba vutera xo kaotlelela mabothata a lifese.
 le mathsewengxo, dintura le meding. Tafas
 xe ba buile sae ba botšwa, xove ke banwa.
 Ba na le tšwa thswanelo xo ya marumong.
 Xe yo mangwe wa bona a ka dira molato o
 na le thswanelo ya xo lifa molato wo.

Ke lithabo le lexolo xo ba tseadi xe bana ba
 bona ba boya, ka xobane ba fentšē mathsewengxo
 Byalejo a sa bollaxo xa a na to kele dilong kamoka
 tšē jo a bolotšeo anaxo natšo. A kase bone
 masadi lifeseng le, xa a na to kelejo ya xo ya
 marumong, xe a na le molato xe a dumelelewe
 xo a hlolwa kxorong ya bana molato.
 Xa a lifiswe e bile. Xomwe tobaxo ke
 kxoboxo se thšabeng, ka xobane ke
 'tšobovo'.

(15) ~~death~~ burial

K34/51

33

The motho a huile o iswa lebitleng
 xo bitšwa ngaka xe basabo motho yeo
 ba belaele, xove o bolalwe ke emong
 o mapoile. Xona ba bitšwa ngaka xove e
 senyi lebitla la mohe, tafe ba xabo
 motho yeo ba suaretsi xo hwa ka bontsi. Xe
 ba sa belaele, xona, tiveloya mo lebitleng
 e dirwa ke bona ka nosi. Ba hlaba koma
 xo ba pudi, xomme ba mo alela letlalo la yona
 ka fase, lebitleng. Xomme xaele pudi ba
 modivela le kaeswa. Ba mo fa taele byalo ka
 e ke o sa phela. Ba re: xo yena' duse ke wa
 thosa le dilo tše ka moka, ba mo thšelela le
 dipew tša mehuta huta tše xona a besa e
 di byadisa.

Ba dira byalwa ka ba bitšwa ngaka xove e ba
 a tafe xomme lehu le se ke la boyu xape
 ngaka e suara wašapo a wabedi a meovo a
 ya pitšai. O e itinyanya wašapo a, to thona
 sefahlosoeng xo isa fase. Xomme e dira ka ne 4
 mahlakoriv le ba moraso.

Ba moraso xe xo fedile di kweedi di se nene
 ba tšwa to ya ditaeleng, to bona se se

115) ~~death~~ burial

K34/51

33

He motho a hule o iswa lebitleng
 xo bitšua ngaka xe basabo motho yeo
 ba belaela, xore o bolatlwe ke emone,
 o mofoile. Xona ba bitšua ngaka xore e
 senye lebitla la mohe, tape ba xabo
 motho yeo ba suaretsi xo hwa ka bontsi. Xe
 ba sa belaela, xona, tiveloya mo lebitleng
 e dirwa ke bona ka nosi. Ba hlaba kaoma
 xo ba pudi, xomme ba mo alela lettalo la yona
 ka fase, lebitleng. Xomme xa ele pudi ba
 modivela le kaoma. Ba mo fa taelo byalo ka
 e ke o sa phela. Ba re: xo yona ose ke wa
 thosa le dilo tse ka moka, ba mo phelela le
 dipen tsa me huta huta tse yona a beo a
 di byadile.

Ba dira byalwa ka ba bitšua ngaka xore e ba
 alape xomme lehu le se ke la boyu xape
 ngaka e suara wašapo a wabedi a meomo a
 ya pitšai. O e itiyanya wašapo a, to thoma
 sephoşong xo isa fase. Xomme e dira ka ne 4
 mahlakong le ba moraso.

Ka moraso xe xo pedile dipeledi di se rene
 ba tšua to ya ditaoleng, to bona se se

bolailoso mofu. Mo kome ke yena a suanetšiso
 xo tseba yo a bolailoso mofu yo. Xomme xe ba
 boya, ba suanetšise xo hvetša, byalewa bya xo
 beola merini bo lobile. Xomme ngaba yela ya
 matho a lehu e suanetšise be betšua xove
 e di xo ba fa sehlove sa xo beola merini.
 Xomme ka morao xe merini e beotšive, ba tla
 roma ^{mmaditšela} seba ka xo mofu yo ba boditšiweso ke
 ngaba (mo kome) xove moloi ke mo kete.
 Byale xe ba mo thomile, ba suanetšise xo ya xo
 kosi xo nthša di kxomo tša phesisoano xove
 ba tšive ba ye mo kome. Ka ba beele xo yola
 wa pele. Ba suanetšise xo ya xo ye e meng, yo
 a sa tsebereng taba tša pele. Xomme xe mo kome
 a ka itiyi yola xo beso xo xopotšime xove
 ke yena moloi, a ba bolawa, xoba a lefiswa
 ka xolo. Xomme xe tša se ke tšua mo tšy
 itiyi a (alitaola) o suanetšise xo lefiswa ba
 kxomo.

Byale xo fedile

mann mouning and Bumal.

Tše xa di ova voxane le xo bolotšua xa mofu
 Kala xo tšosa matšomeng xo ya mafeleng

① 15 Native customs

35

Lehu la kaosi

Xe kaosi e huile kaoro ya motse e a
 tswalelwa swa buluwa e sele. Botso ba
 buluwa dihloloa nasa kamoka. To tebišwa
 di kaosi tše dingwe. Tsena di ka tla ka sebele
 xoba tša vomela motho le kaoro^{ya} xo emela
 bitona tša nasa yo ^{3.7.39} dipuaretšhi xo nthāa kromo
 xoba puoli ya xo emela (mathēdiso) Xomme
 tše kamoka di bolaiwa mošati wo kaosi e
 huile xo xona. Xo wa le dilyalo tše dingwe
 ta di dumelelye xo byalwa ka nquaxa x
 wo. Kaosi se e huile e bolokwa mo xo
 bolokilwe xo di kaosi tša kscale le bakhomawa
 bakhoma-awa. Bamolla ka moropa le
 kgwawa.

Xo thiba difate xo kaosi e huile

Taba ye e a swana le yela ya mathomo a
 nquasca. Xomme di papanya ka xobane bora
 ba tšola mešidi wo difathlasceng, xomme
 u ka seke wa treba xo^{yo} ke mang
 e ba ba baso ruri. Xomme taba ye
 e divelwa xove ba ba thaso mo naxeng
 ba seke ba ve tšela le bolwetšē. Byale motse
 o swaretšē o khuduxa, ba o axe xo sele le kaosi ya ona
 e mphaa.

16

181

K34/51

36

Kings Kinshik etiquette

Borapedi lya batho babaso e be e le lya bo
tiilesco. Ke yo mongwe a ba thāsa a
thsetse ye ngwe ya ditaelo tsa ba diwa o be
a boifa xa xolo. Ho suana lya le ba xa wotse
a utana a ja wotse, pele kseri eseto ya
isa ba diweng bayona.

Badimo ba rapelwa mabitlerg, le ba xae
fa. Ho baobokana xe xe ye ntsi xe xo iwa
ho rapela. Yo eleng yo moxolo o bitša o
bitša, ba a tselang xore o tsuacana le bona
ba xore ba ye ho rapela. Ho xolo xe ba ya
ho rapela mabitlerg. Tabaxi e diweng
ke xobane xe batho xoba wotse wo,
o bona o sa pheli xa wotse, ba swanetse
ho ya ngabeng, xore ba bere xore
na wotse beng. Byale ngaba e ba
wotse xore xo lla moxalabye xoba
wotse kolo. E ba ba tatastatao
xoba mmasene mmaso.

Byale lina ba le phelang le swanetse
ho tsoma se sengwe sa diwina
xomme ti ye ho hlaba mabitlerg xoba
mo xae.

16 (b)

Kwena Kivship

37

Love madi a sona a thso loxile le vitley
 toba modivony no o epetswexo wa
 kota. Komme ka o te ke yena a suaretso
 to bolota xo woha xoba xo bahu, bohle
 karoka ba bonotse. Komme nama ya
 selo seo e suaretse xo lewa ya pela
 tongfaso. ta e thselwe litswai.
 masapo a beswa ba wollo.

Komme ta e le ngaka xa e sa na modiro
 yona e le bolitse xo pedile

Xo rapelwa ba ba humiliso ba
 karokane ba sa le xona. Komme pela
 ba ba se baye tape to tha xo phela
 le venamoro lefaseny. Modiro
 yo mosoko ke thso tsuave.

Ke yena a lupeliso batho karoka

(17) marriage

Ke lesosana le puane le kcarebe
le suaretsi xo tšibisa batsuadi:

Batsuadi bona ba suaretsi xo ya xo
batsuadi ba kcarebe.

Tomme se bu kuvare, ba nyala ka
dikgoro. Ke lesosana le ka
kuvare le kcarebe, tomme batsuadi
ba bona ba se kuvare, xona dilaba xa
di loko. Batsuadi ba suaretsi xo
kuvare. Dikgoro di sepele ka se
miraditšela, xore di tše di tšelwe mokha
xo na le hlalo.

Ke lesosana le xanua ke basitšana
o nyaka ngaka xore e wo fe diklare
tša xore ba morate. Ke xona o tša bona
masadi. Byale le yona kcarebe se e
sa hlokometse ke masosana ba
tšela tšalo.

(17)

181

K34/51-

39

Betrothal wedding

Mo xa xo tšomele ngaka xe e se xe wositaana
a divile phošo. Ke xore xe wositaana a ka
e tšala a sale lapeŋg la mwaane, xomme
a se be ka libaka la xona. Xomme fao xo
suavetseni xo nyakwe ngaka, ya to ba
hlakanthisa ka dilole.

Xomme xe ba divana monna le wosadi
monna yo o suavetsi xo hwa.

Xo e le wosadi xa a na molato a ka
se hwe. Xa xo divuni woyanya

šiveo

Neo e ba puči feka ya xo thoša
monnesi wa bwa laapeŋg.
Ka

18

Marrried life

Monyadi le monyadina ba suaretse xo
 dula luapeng la batsuadi. Ngwetse o
 a o a pella mmatshali le Ratsuali, xo tee
 le monna wa xaxwe. Byule ba moraso xe a
 a pitlwe nguana o fura ya xaxwe pitlwe
 xwe a a pella monna le nguana wa xaxwe
 xe e le nguana wa mapelelo yena o
 mosadi wa xaxwe o suaretse xo a pella
 batsuadi xo fihla ba e hwa. Feelu babang
 ba be ba diwe meferepere, xomwe be
 a pella tsa bona. Ngwetse e suaretse
 xo pua batsuadi ba loscava le xo
 ba hlomphe. Xo lewa mosadi
 monna o soscapekopa, le xo e thuta
 misona ya banna

(19)

181

41

Dissolution of Marriage K34/51

Ke monna a humile, mosadi o tla ts'ena
ke e mong wa leleko le. Ke xo se byalo
dikomano, di swanetsi xo boya xo tee le
bana. Ke mohlana le ditshoto, di tla
hlokomelwa ke yo a setsiso nae xo fihla
te bana ba yo a humileso ba xola.
A ka seke a dira ka ts'ona ka mo aratan
Xe a rata xo ts'ena se si ngwe sa ts'ona a
bota mosadi' wa mohlana pele. Feela a ka
dira ka ts'ona ka koceng tammexa se
mola.

Xomme se bana ba xodile o ba laetsa
tse e leng tsa bona. Xomme le ba-
swanetsi xo hlokomela e le tsa mmexo
bona.

(20) Property

Bilo kano ka e tla ba tsa ba ba
setsiso mo kwabeng le...
ka xo yo mong yo a ka xo nyaleng, tsa
to fa ditshoto tse
This comes to no 19

Go a swanetsiso go ba wojalefa ke
ngwana wa pele. Ke yena a ka a belaso
banabo tse di siilwego ke tatao.
Tonne bontsi bya dilo e be tsa xaswe

Go go na le mosadi' wa malome wa go a
huileso, dilo ke tsa mo ngwana yo
mwaswe e leso ngwana wa malome.
Le se ba bangwe ba belewe pele
Tonne e le ba baxolo xa ba na matla
mo dilong tse.

Contracts

Mo tsizanyong ya babaso to to na
 tlamo ye e diruwang pele xa kooši.
 Xe batho ba nyalana ba nyalana e le bona
 ka noši. Tlamo ya bona ke dikoošo.
 Ke dikhatse, pela tše di swanetsiwa
 to ba xona, xove dikoošo tše di yang
 to nyala di toelze.

Xomme xe xo ka hlaxa phošo, ke tšona di
 swanetsiwa xo tšisa bohlatse bya xove
 re tšiba dilo tše.

Taba ye e ^{faraxano} xaxolo ke xo tšisa mosadi
 na monna e mong na monna. Feela ditaba
 di na direka ka mokoa o wo eixo xove
 ke molao.

Xomme xe motho a ka hlokomela, a ka bona
 xove, xo ^{hi 39} tšisa ke batho ba tšebile molao, ba
 dicile molao xo ba kooši ya bona.

Xobane bakholong ba tšona xo bohlotšha
 xove na xa u tšebile molao na?
 Xomme u tšena ke molao.

no 27 Military System

Atuani e lona ke xo mang le xo mang yo tšena
 monna.

(23)

Chief

Kxosi e beina ke batho. O beina ke
 ba sabo. Sechaba kamoka se avaretse
 mohlomphe. Le yona o avaretse o hlomphe
 sethōaba. Ba sabo ba bitana Bakhowana.
 Le bava ba saame ba avaretse o hlomphe ke
 sethōaba kamoka se le basodi ba saame.
 O bella sethōaba melao ye se avaretse o adira
 ka yona. Kxosi e avaretse e dirile ke batho
 kamoka mediso ya yona. Ba wolente, wo ba
 mohlomphe, ba wo axele ditlōle le wo patje
 a avaretse o phela ka toona.
 Ka a avaretse o sefela le nasca ye, se e se
 luditōane ke wotho ya a wo toebane.
 Lefase ke ka saame xome ke letshōaba.
 La a va avaretse ya o kloza le o itiya
 batho ba saame.

J. M. Maitse

24

181

Gov Government

K34/51 45

Munis e na kosi wa ke melao ye e beilwevi-
ke banna. Ke xonime ye a thaxaxo melao yeo
o tse thaxaxo ditaba tse muniso wa kosi
lethaba kaxoxa se swaretse se mokwa.

Council

Le koxo ke banna wa kosi. Kosi xa a
khole ditaba a le vosi. Ke bona ba swaretse
so a khola. xonime se ba bona phosi ba tsibise
kosi, xonime yeu a vepa.

Headman

Kosi e na le ditona (indonas) tse le tona di
swaretse, so a khola, wola masae a bona
xonime se x tabaxa nita bona ba e vevela so koxo
xove yeu a a khole motho yeo.

Matona, ba pilwe dinaxana tse bona ba busang
motho ba tona. Le bona ba pang, batho mesemo
le so ba laetsi mo ba ka dulang.
Tona e swaretse so khoxo ja ke batho.

① 25

181

K34/51

Native Customs
1 Court
Tlhalo Kxorong

46

Kxosi e na le matona, a a hlolang molato. Xomume xe molato o sitile tona xo a hlola, toba motho yo a nako le molato a nganga, xona molato o hiteka kxosing, xore motho yo a lepe ka kxapeletso ya kxosi. Xe a xava fao, ba wo tseela se a nako le sora, xore a lepe molato wa xadwe.

Losati xo tsemya, ka motho yo a bitsele mmaditela, se yena a supa metsiso xo yo tshisa kxosi, xore motho o tshitse molato kxorong. Byale kxosi e romela batseta ba yona xo bitsele ba ba nako le molato, xore ba tle kxorong ka tshutai le itseng. Xomume kxosi le yona xa e a hlola molato ka nosi molato o a hlolwa ke barua, xore o bukhoma-ana. Byale se molato o fedile ba tshisa kxosi ka mo ditoba di sefetseng ka xona. Byale xe xo na le phoso. Kxosi o tla bolile ka moyena a bonang. Xomume molato o fedile mo yo a nako le molato o a lepa.

25 Court

Sitaba tsa kahlolo diithona masae. Xomme xe
 di sita di ya xo tona zeva le banwa ba suaretse
 to bontha ya a naxo le phaso. Xe motho yoo a xana
 ba suaretse ba wo pitisitse mosate xo Kooai.
 Xe motho yoo a na le molato xomme a ngat
 nganga, Kooai e na le matla a xothopela motho
 yoo diitho tsa xaxene. Xomme ba suaretse
 to tsa tse di le bareng molato soba keuwa
 ka xobave e be e le yona Kooliso ya bema.

26) Kwang.

to roxa motho, to sebava fe to nyatša
 ba bangwe le xo a belitša batho ba bangwe
 to re laba.

offences

Ke diithole tse di senang theko
 Ke ditaba tse motho a se nang tselo ya xo
 di isa koooveng. Byale ka ba ve, ba ve.
 Xomme tse xa sebene koooye koooveng
 ya banna.

26)

Crimes

Melato ya wadi, Bootswa le xo bolaya
 the thalo, si swaretse di ye kxovong to
 ahlolwe ke barua

tepo ya wadi ke kxovong.

Bootswa Kxovong tse pedi

to bolaya motso ye o swaretse le ye ece
 a bolawe toba a life ka kxarebe, tamma
 a kxarebe ye e swaretse e nyalwe ka
 di kxovong.

Le mosadi a hlala marua, ye a wanyalang o
 swaretse a pe ye o di kxovong.

(to)

27 Military System, war...

X34/51

War

Mehleng ya kaale ntšira e be e thoma ka mekasa ya mentšhi. Mo song ntšira e thoma ka xo baka dikasana, ka xo baka tšemo, le ka xo baka phoofolo ye e bolaileng ke wotho wa thšaba se sengwe. Xe a ka ve a bolaili phoofolo thšaba se ^{se} seng se wa awoxa tona xo thomisa waruino. Mo song a k e thoma ke bana ba kasa se ba baka. Xe yo wang a d thšabeta aethšabeng se se ngwe se a kuanang le sona, tona ke waruino.

to hwa xa ntšira

Ntšira e hwa hwa ka mevoto (miphato), mevoto o wang, ^{to ba mevoto} a swaretšhe xo & xo ba le kosaana ya ona. Tonne se ba fiblile utueng ba swaretšhe xo ya ka mantšha. mevoto o wang o ya kamo oneng ka wa. Xonne bana ba bacošo ba swaretšhe xo šala felo wo song, xo klapetšhe ntšira wo o yo yang teng. (kie kwan) Tonne se ba ba ba ileng xo klabana, ba ke thšaba ba swaretšhe xo ya kie kwaneng wo xo setšheo dipotša.

(27)

181

K34/51

50

wa.

Ye ba ba fenyana manaba a bona, ba swaretšei
 xo boya xae ka mosobo (was dance)
 Xomme xe ba mosate ba e fura xove madiva a
 a boya. Komana e swaretšei xo duma.
 Xomme ba xale ba ba bolaileng batho
 ba lumišiwa. Ke xove ba hlabetšwa dikomano.
 Xomme xe ba ka boya ba thopile dikomano
 tšei dingane ke tšea kosi. Xomme kosi e
 swaretšei xo rthaitšea basale ba o. Le tšea dikomano
 di swetšwa lyalo ka phofo lo. Le wotho a o
 swetšwa. E mang omang o tšea litšeo e mang
 lioto. Xomme xa ba dive nameng ya wotho
 ba diva komang tšei di rthaitšeweng ke kosi.
 Basale ba rualo wongene (mphiri wa xo
 pontha basale)

Lintwa

Ba xa Mogobaja ba) lebele le Bakasasa &
 Xomme ba fenyana Bakasasa.

Ba Kusitse Ba xa Letswalo wotšeafereng wa
 bona. Ba Kusitse Ba xa Letswalo utšeweng
 ya bona le ba Masakala, Xomme
 ba fenyana Ba Masakala

28

Religion

Ba xisu ba rapela ba dirwa.
 Ke bona ba ba fany bofelo.
 Ba rapela mabitleng a ditsoši tsa boale
 tamma sa e le modimo ba ve ke Kgotsoane
 ke yina a divileso dilo kamoka

(29)

Bahlalime ba hira' noko' ke Bapedi
 fo kuala xwe ba bolaili' noko' tseleng
 ke ba tsina madilo. (North) ke ba ba seta
 ba ve aae mpedi a xorekwa ka Kxomo.
 Aae mpedi. Mhlabuana. Aae Tubatse.
 A Hlabivana. Hlabivana

ka ele se ba beso ba hira sora pele sa se
 tseleng

I.M.

29

181

K34/51

Mogoboya
Location52
54Totemism

Moson Mesorong Xa Mophlabaaswen ^{ya Pa moko muni} - ~~o~~ ^{to} Kwa chole
 ya bo Maelge a lepedi' moroka
 Masesamisi a bo photo

Xa bo sefelele e kepele mosothla
 U se bone mosothla xo nabalala.
 Kopa xa Bo kamatladi'a bovo ka
 Photo e kloba dithamasa ~~ato~~
 Sithomo ra sia mivela
 Ra sia xo kobeta dingwe
 Ba biva voko we e e

'Explanation'

Totemism and postrs in native language
 almost comes the same.

It is very difficult to sort out one
 from the other unless a considerable time
 is given.

99

181

(b)

Totemism

K34/51

Mogoboya
Location

53

From Mathe Hitemo (a woman)
 Sereto sa ba xa Mogoboya le re:-

Bahlavine ba mmaphuta mapalo.

Bathi ba mmaphasa ka le roro.

Ba ba elexo xo tsera, ba bga ba eretse kaseala
 sa thl do.

2. Bathi ba bouso Serave.

Serave xosu Me khueteng

Mapuding xa ka-xo-dikwa

Bolla tsoa ha-a-eretsi

Xusa Ma Thekobo sele

Mpedi Motswane wo tšua Maimole

3. wa Mpedi ayo bohloko bobu motswane
 serunbele sa

4) Serunbele sa makhoba ke a fopa

The fopa le wabala a ka

Mona le modia a thšabe

Mo, na le nguana a lomole

30 Medicine

K34/51

● Sihlare le tšona di xona tše di semiswano ke ba
 baso. Ke dingaka tše di semiswano wodiwo.
 Ba šuma ka ditšole. Xape mabothelo a tšona ke
 dithebele. Xona le batho ba ba tšebang malewetšei
 xomine ba se na dithebele. Batho ba boifa ngaka
 le tšona di kaosi di boifa dingaka, ka baka la
 tšelo ya tšona. Ngaka bejona e tšebang ditšole tše
 fo atapa bava. Sihlare di xona tše batho ba ditšole
 ka ntle le ngaka. fo longwa, fo opewa ke hloso
 dimpho tše xobetseng le litadi. Malewetšeng a
 batho ba kaona xo e ngakela ditšole ka ntle
 le ngaka ya dithebele.

Simination

Mo fo batho ba baso bo (Bokeethwa)
 bo ratana xo xole. Tšunelung ya batho ba baso ba
 ila dibo tše dingung, xone wotho a oke a di fa
 tota a di dirag. Batho ba baso le bona ba thšola
 tše e leso ditšole. Botšona, Bohuini-huini
 waaka, fo utšung ect. Bava ba anavetšei xo
 dula ba sepešile, ba se na seko di
 le ba dirung - fo ya ba ba se tšebano
 wouwalha setšona)

(30)

181

K34/51

55
54Magie

Batho ba baso ba na le nichlolo. Taxolo mehlolo
ke taba tsa dingaka

Batho ba kcova xo sefela bošexo, ba loya batho
ba ba ngwe. Ba ba robatša bovoko xwe ba kcove
xo ba loya. Batho ba kcova xo fetosa thadi,
xo fetosa levti ya e ba noxa, toba xo fetosa tae
tse thōmeme eke. Lomme watha a wabyolo a
boifa ke batho.

(32) Music

K34/51

56
55

Batho ba sethaba sa sešene bama le moofelo
Bohlatsa be tso. nwanano o mang le zo mang
o ka bora a ofela, tšime a asea a vutšana
ke motho. Batho babaso ba belexive e le bi ofela

32 ~~2~~Songs and dances

To di kopelo tše ba di koe thibeng xove ba di opela
Tse di nguna ke tša di thalo ko, le tša to suwa
ka tšona. Fa tšog di kopelo kamoo ba tše batho
ba di opelang, ke tša se ba bina.

6 di kopelo kamoo ba ke tša to bina. By ale ka
Mantwa yona ke ya basitrana

Kesä ye ba e valotšeng ka lehlakank
komme tša bina

Komme le yona e va le mekuta ye mentši.

The Kiba, monti, mayo kalala

Thipereko.

(33) Games.

Moruba, Kwele, Ksoe Ksoe - one

wancee loto tšentela wadibeng. Boys.

Girls. Laketo, mwaliscodi le Bōkoti.

End. S. 181